

Templomkert vagy Kierkegaard?

2013, May 24 - 5:05pm

- [filozófia](#)

[Takács Viktória](#)

Pseudo Kierkegaard/Gyenge Zoltán: A megfordult világ

A „jelen mű egy talált kézirat. Vagy nem. Kierkegaard a szerzője. Vagy nem.” Ez a fülszövegben is szereplő kétely vetődik fel a könyv címe és borítója láttán, hiszen Gyenge Zoltán neve mint közreadó szerepel, tehát a szerző talán tényleg maga Kierkegaard volna? Valóban egy dániai könyvtárban véletlenül megtalált kéziratok volnának ezek, amelyeket Gyenge Zoltán csak magyar nyelvre fordított? Mi okozza kétségeinket a szöveg szerzőiségével kapcsolatban? Honnan ez az ördögi hasonlóság a kierkegaard-i nyelvezet és a mostani Pseudo Kierkegaard-szöveg között? A magyar Kierkegaard-szövegeket olvasók többsége feltehetően nem találkozott az eredeti dán nyelvű írásokkal, s csak fordításokból ismeri Kierkegaard gondolatait. A fordító több esetben maga Gyenge Zoltán, a mostani „közreadó”. Az ő kifejezésmódját ismertük meg kierkegaard-inak, s most is az ő „tolmácsolásában” találkozhatunk ezzel a kötettel. Éppen ezért okoz nehézséget nekünk, magyar olvasóknak eldönteni, hogy valódi Kierkegaard-ról van szó, vagy csak Gyenge Zoltán furcsa tréfája ez. A tréfa viszont oly meggyőzőre sikerült, hogy – amint az író (vagyis Gyenge Zoltán) a könyv bemutatóján elmondta – még az interneten is megjelent hírként, hogy egy új, eddig nem ismert Kierkegaard-szövegre bukkantak, s máris olvasható magyarul.

A kötetben megjelenő világ kísértetiesen hasonlít a miénkre, valamint a 19. századi nyárspolgárok leírása, kritikája is – mintha a mai emberről szólna. Vannak árulkodó jelek ezekben a „töredékekben”, amelyek felfedik, hogy nem lehet Kierkegaard a szerző, hiába is próbálja Gyenge Zoltán az írást egy Regine Olsennel való szakítás utáni korszakban, azaz Kierkegaard jelentős filozófiai munkásságának időszakában született műnek beállítani. Erre utal Jób történetének értelmezése. Kierkegaard azt állította, hogy Istennel szemben senkinek sincs igaza. A könyv elején található (*a vándor*) című töredékben ez az álláspont jelenik meg, itt ugyanis Ábrahámról és Jóbról egyaránt úgy nyilatkozik, hogy „mindkettő bölcs volt, mert tudta, hogy nem kezdhet pert a Mindenhatóval, mert Istennel szemben soha nem lehet igaza” (46). Később az (ismétlő) töredékben Jób már úgy mond megőrizte saját igazát Istennel szemben. „És bár Jób kitart annál az állításánál, hogy igaza van, de nem is ér el vele sokat” (183). Láthatjuk, hogy Gyenge Zoltán új értelmezést ad a kierkegaard-i filozófiának, saját gondolkodását írja le, ami valahol egyezik Kierkegaard-éval, valahol pedig eltér tőle. Így aztán valóban felismerhető a hátoldalon levő Meegeren-Vermeer hasonlat párhuzama a Pseudo Kierkegaard-i Gyenge Zoltán és az „igazi” Kierkegaard között.

A szerző Don Giovanninak is szentel egy töredéket a gyűjteményben, elemzi személyét és indítékait, kimutatja szimpátiáját iránta. Kiemeli a zene közvetlen kapcsolatát az emberi érzékelőképességgel. A zeneművészet az egyetlen olyan művészet, amely nem a látószervre hat, hanem egyenesen a fülhöz szól. A művészetek koronájának tartja, vagyis a legtökéletesebbnek. A zene nem anyaghoz kötött, mint a festészet, vagy szobrászat, ami a testet mutatja meg, hanem a lélekhez szóló alkotás. Az európai ember számára a szem érzékelése a legfontosabb, annak megismerései alapján ítélünk és cselekszünk, mondhatni az első számú érzékszervünk. Érdekes a zenéhez való viszonya Kierkegaard-nak, hisz a zene számára olyan érzékelést biztosít, olyan dimenziókba ad betekintést, olyan dolgokat segít közölni az embernek, amire más művészet nem képes, tehát a fül fontos szerephez jut. Sok hasonlóság fedezhető fel a *Vagy-vagy* című művel, de az olvasó érzi, hogy a kötetben szereplő gondolatok valaki más agyából pattantak ki, s ez a valaki csak olyan ember lehetett, aki jól ismeri Kierkegaard alkotásait.

Amellett, hogy hivatkozik Platónra, Arisztotelészre, az ókori görög mitológiából is szemezget. Sziszüphosz és Tantalosz sorsán keresztül magyarázza el a szenvedésről és büntetésről alkotott véleményét. Ez a példa azonban Camus-tól származik, aki érdekes módon épp a kierkegaard-i centenárium évében született. Ezen a ponton is elárulja magát a közreadó, vagyis hogy valójában ő a szerző, s egy kortárs szöveggel van dolgunk. Gyenge Zoltán szerint a legkegyetlenebb büntetés nem az, amibe egyszer belehalunk, hanem az idő megszűnése számunkra. Így aztán a halál nem igazi büntetés, hiszen kijelöli a véget, de az örök ideig tartó sanyarúság, vagyis a szenvedésünk végtelensége az, ami igazán nagy kínt teremt. Ezzel megállapítja, hogy az igazi büntetést a görögök ismerték, s a későbbi korok embere már csak a fájdalomban látta a szenvedést, s nem az idő végtelenségében. Az idő gondolatával egyébként hosszasan foglalkozik a szerző: valami fájónak érzékeli.

A zene és a szerelem párhuzamos elemzést kap. A szerelem mint „szent örület” jelenik meg, és a szépséggel szorosan összefonódik. Gyenge hosszúságú elemzést végez az antik filozófia nyomán, kutatva az Éroszt, s megalkotja „a szépség szerelmese” fogalmát. A szeretet kapcsán kitér Ábrahám és Izsák történetére, amivel Kierkegaard a *Félelem és reszketés* című művében foglalkozik. A könyvben számtalan kierkegaard-i filozófiai elem fedezhető fel, olyan mintha ezek a „megtalált kéziratok” Kierkegaard egész aktív korszakát felölnék, mintha mindig minden művéből kifelejtett volna egy-két oldalt, vagy lábjegyzetet, amelyekben akár saját magának is ellentmond. Ha már megemlítettem a lábjegyzeteket: ezekre szintén érdemes kitérni. Gyenge olyan lábjegyzeteket készített, amelyekben igyekezett csak olyan szerzőkre és művekre utalni, melyeket a dán filozófus biztosan ismert. Kierkegaard műveire is tesz utalásokat, hogy itt-ott ezzel már foglalkozott, ilyen például a 129-es lábjegyzet: „a történet megjelenik korábban a *Vagy-vagyban* is, de némileg más kontextusban” (167). Furcsa olvasni ezeket a töredékeket és a hozzájuk fűzött kommentárokat, hiszen Gyenge Zoltán az egész műben fenntartja közreadói látszatát. Csak burkoltan fedi fel önmagát sajátos értelmezéseivel.

Felvetődhet a kérdés, miért volt szükség arra a játékra, hogy a szerző eljátssza a „magyar Kierkegaard”-t (ha még a nevet is le szándékoznánk fordítani: a „Templomkertet”), és saját gondolatait mutassa be az olvasónak. Talán ez csak egy frappáns reklámfogás akart lenni részéről, hogy felhívja a figyelmet Kierkegaard értékeire és magára mint kutatójára. Gyenge olyannyira hiteles „közreadó” szeretett volna maradni, hogy néhány alkalommal még „súlyos szövegromlásra” is hivatkozik a szöveg hiányosságával kapcsolatban, például 106., 109., 135. oldalon, utalva a Dániában talált kéziratok valós léteire. Kéziratok azonban, legalábbis ilyen formában, biztosan nincsenek. Gyenge Zoltánt viszont nem érdekli a szerzőiség problémája, ahogy ez kiderül a könyv borítóján szereplő ajánlásból: „lényegtelennek tartom, ki a szerző. Mert a szerző maga a mű.” Akkor talán nekünk olvasóknak sem kellene ezzel a problémával foglalkoznunk, mégis, egyszerűen kikerülhetetlennek tűnik számomra, hisz ennek fényében nyílik meg csak igazán az értelmezés lehetősége.

A kötet 2012-ben jelent meg a Kalligram kiadásában, és az idei Kierkegaard-év biztosan többek érdeklődését felkelti majd a könyv olvasására. Gyenge Zoltán, aki a Szegedi Tudományegyetem Filozófia Tanszékének tanszékvezető professzora, a könyvbemutatón megosztott szándéka szerint segítséget, egyfajta útmutatást, kedvcsinálást szeretett volna nyújtani könyvével Kierkegaard műveinek olvasásához. Aki esetleg a töredékek ismerete után kezébe vesz egy valódi Kierkegaard-művet, semmi esetre se lepődjön meg a már általam korábban sokszor jelzett nyelvezeti hasonlóságon és a gondolatvilág több pontban való egyezésén!

Pseudo-Kierkegaard/Gyenge Zoltán: *A megfordult világ*. Pozsony, Kalligram, 2012.